

De droogmaking der Zuiderzee uit een krijgskundig oogpunt.

(Met een schets op Plaat I.)

Sedert korten tijd is het plan tot droogmaking van een gedeelte der Zuiderzee weder meer op den voorgrond getreden, doordat in een met zorg opgemaakt en in details uitgewerkt ontwerp de Zuiderzeevereeniging, opgericht in 1886, hare denkbeelden heeft ontvouwd. Dit ontwerp getuigt van zooveel arbeid en van eene zoo grondige studie van dit hoogst belangrijk vraagstuk, dat het wellicht meer dan vroegere, de aandacht verdient.

Dat ook de regeering van het belang der zaak overtuigd is, blijkt uit de benoeming eener staatscommissie, welke als opdracht heeft bovenbedoelde voorstellen aan een grondig onderzoek te onderwerpen, en na te gaan in hoeverre de uitvoering van dit grootsche plan werkelijk in het belang van den lande zou zijn, en dus beantwoorden zou aan de groote verwachtingen, die de ontwerpers er van koesteren.

Niet alleen uit een oeconomisch oogpunt zal dit reuzenwerk diep ingrijpen in onze maatschappelijke toestanden, ook uit een militair oogpunt zal men hier staan voor eene verandering in de kaart van ons vaderland, die op ons verdedigingsstelsel van niet minder grooten invloed moet zijn. De vier militaire leden der staatscommissie staan ons er borg voor, dat de defensiebelangen naar waarde behartigd zullen worden.

Alvorens ons op zuiver militair terrein te begeven, willen wij in het kort trachten de plannen van de Zuiderzeevereeniging weer te geven, daarbij verwijzende naar de bijgevoegde kaart. Voor meerdere details kan in de eerste plaats verwezen worden naar de acht nota's, waarin meerbedoelde vereeniging hare plannen neergelegd heeft en verder naar de onlangs uitgegeven volksuitgave van deze vereeniging, waaraan eene zeer duidelijke kaart is toegevoegd, alsmede naar de kaart met toelichting van den Heer A. A. BEEKMAN.

De Zuiderzee zal worden afgesloten door een $\pm$ 30 KM. langen dijk, loopende van de Ewijcksluis aan de Noord-Hollandsche kust over Wieringen naar Piaam aan de Friesche kust tusschen Makkum en Workum. Binnen dezen afsluitdijk zullen dan vier groote droogmakerijen worden ingedijkt,

elk weder onderverdeeld in eenige polderafdeelingen (3 tot 5). Een gedeelte van de Zuiderzee blijft binnen dien afsluitdijk bestaan onder den naam van IJsselmeer. Dat meer zal in verband staan met het niet afgesloten deel der Zuiderzee door 24 sluizen en eene schutsluis op Wieringen; met Amsterdam door een 1500 M. breeden waterweg, welke zich nabij de hoofdstad zoodanig verbreedt, dat de oevers bij Uitdam en bij Muiden aan de tegenwoordige kustlijn aansluiten en daardoor een meertje vormen in het midden waarvan fort Pampus ligt; met het Zwarte water en den IJssel staat het IJsselmeer in gemeenschap door een breeden inham.

Verschillende kanalen en ringvaarten zullen de kleinere Zuiderzeehavens, die door de drooglegging hunnen waterweg zouden verliezen, met het IJsselmeer in verbinding brengen. De voornaamste daarvan zullen zijn:

- a. een kanaal van de Kooi aan het Groote Noord-Hollandsch kanaal tot de schutsluizen op Wieringen;
- b. een kanaal van Kolhorn over Winkel naar Medemblik;
- c. een kanaal van Uitdam over Monnickendam—Edam—Hoorn naar Enkhuizen;
- d. een kanaal van Harderwijk naar den Eemsmond;
- e. een kanaal van Elburg naar den IJsselmond;
- f. een kanaal van Kuinre naar de Lemmer;

verder zal nog de haven van Harlingen door een kanaal langs de kust een beteren en korteren waterweg bekomen naar het IJsselmeer dan die over de Zuiderzee door de schutsluis op Wieringen. Over den afsluitdijk zal een spoorweg worden gelegd, ten einde eene kortere verbinding te verkrijgen van de noordoostelijke provinciën met Amsterdam en Noord-Holland. Deze spoorweg sluit tusschen Oudega en Workum aan den spoorweg Leeuwarden—Sneek—Stavoren en bij Anna-Paulowna aan den spoorweg Helder—Uitgeest—Amsterdam.

Binnen den afsluitdijk valt eene oppervlakte van ongeveer 360.000 HA., waarvan 230.000 HA. drooggemaakt zullen worden. De totale kosten van het werk worden geraamd op 190 millioen gulden, zonder de uitgaven mede te rekenen welke de defensie eventueel zou eischen.

Men rekent voor de uitvoering 32 jaren noodig te hebben. Zal het werk echter ooit tot stand komen? Wij gelooven dat er zeker nog menige druppel Zuiderzeewater ongehinderd in de Noordzee zal kunnen vloeien en dat de dag, waarop de eerste feesttrein van Leeuwarden over Wieringen naar Amsterdam zal loopen, nog in een ver verschiet ligt. Hoe schoon de berekeningen van de Zuiderzeevereeniging ook mogen zijn, toch mag men twijfel koesteren of er eene regeering gevonden zal worden, welke den staat zulke zware lasten voor een zoo groot tijdsverloop durft opleggen, of er voldoende kapitaal bijeengebracht zal kunnen worden om in eene altijd vrij onzekere onderneming voor zoo langen tijd te worden vastgelegd. Het aan de markt brengen van de 230.000 HA. nieuw aangewonnen grond moge bij gedeelten geschieden, de neiging der Europeesche bevolkingen is er in de laatste jaren niet opge-

richt zich veel aan landbouw en veeteelt te wijden; integendeel, in alle landen en zeker niet het minst in Nederland neemt men een voortdurenden trek waar van de plattelandsbevolking naar de groote steden. Wij vreezen dat de groote verwachtingen, die door sommigen van deze onderneming gekoesterd worden, wel eens bitter zouden kunnen tegenvallen.

Men hoort de onderneming ook wel eens aanmerken als eene schoone gelegenheid tot werkverschaffing, doch wanneer de onderneming niet gezond genoeg is om op den duur ruime rente af te werpen, zal zij ontaarden in eene verschaffing van aalmoezen op groote schaal, daardoor de deelnemende kapitalisten te gronde richten en eene vermeerdering van bevolking in het leven roepen, die op den langen duur het gebrek aan werk nog des te grooter zal maken. Meer dan ooit mag hier dan ook wel het oude spreekwoord als devies gebezigd worden: »bezint eer gij begint.»

Ons vestingstelsel is er op gebaseerd om bij een aanval met overmacht slechts een gedeelte van ons vaderland hardnekkig aan den vijand te betwisten. Verre van er voor te willen pleiten, ons bij elken oorlog direct achter de liniën op te sluiten, zoo zal dit toch bij een strijd met een veel machtiger nabuur het einde zijn. Ons vestingstelsel moet bijgevolg aan den eisch voldoen, dat een grooter of kleiner deel van ons land met eene betrekkelijk geringe macht hardnekkig verdedigd kan worden.

Bij de keuze van het te verdedigen gedeelte viel de aandacht natuurlijk in de eerste plaats op de meest belangrijke provinciën van ons vaderland, op de vesting Holland. Dit te meer daar uit een militair oogpunt de provinciën Holland zich door hunne geographische ligging het best leenden voor eene hardnekkige verdediging. In het westen grenzende aan de zee, in het zuiden aan de breede monden onzer groote rivieren en in het noordoosten ook aan de zee, bleef slechts een betrekkelijk klein landfront over, waarop men een krachtigen aanval met groote overmacht kan verwachten. Dit kleine landfront nu kon bovendien gemakkelijk voorzien worden van eene reeks van inundatiën, die het doordringen reeds bemoeilijken en voorts van eene linie van versterkingen. Daar een aanval over zee steeds eene zeer moeilijke onderneming is en slechts met eene betrekkelijk geringe macht kan geschieden — men rekent gewoonlijk hoogstens een legerkorps — is het zeer verklaarbaar dat als onze hoofdverdedigingslijn aangemerkt wordt: de Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Te meer is dit het geval, omdat men zich — terecht of ten onrechte, dit willen wij nu in het midden laten — na de gebeurtenissen in Europa in 1866 en 1870/71 voor ons land veel meer gevaar voorstelde van onzen machtig geworden oostelijken nabuur dan van het diep vernederde en zeer verzwakte Frankrijk.

Daarbij komt nog dat onze zuidelijke grenzen veel minder bedreigd worden, daar het kleine België altijd nog eenigszins een scheidsmuur vormt, terwijl ook het zuidelijk frontier van onze vesting Holland, door de groote riviermonden, eene aanzienlijke natuurlijke kracht bezit.

Hoe het zij, ten tijde van de aanneming der vestingwet in 1874 wellicht nog meer dan thans, stelde men zich hoofdzakelijk een oorlog voor tegen Duitschland, dat in 1866 maar al te duidelijk getoond had hoe het wist te handelen met kleine staten, die aan zijne plannen in den weg stonden.

Bij de verdediging nu tegen een aanval uit het oosten speelt de Zuiderzee ongetwijfeld eene groote rol; de Nieuwe Hollandsche Waterlinie vindt in dezen, diep in het land indringenden zeeboezem, eene soliede aanleuning van haren linkervleugel.

Onlangs nog is van alleszins bevoegde zijde (1) aangetoond, dat voor ons een offensief optreden om den linkervleugel der linie heen over de Zuiderzee eene buitengewoon moeilijke onderneming is, die slechts weinig succes belooft.

Omgekeerd gelooven wij dat het ook voor een zelfs overmachten aanvaller verre van gemakkelijk is door een overtocht over deze zee de Nieuwe Hollandsche Waterlinie te omtrekken.

Stellen wij ons, om dit nader toe te lichten, een concreet geval voor. Een oostelijke vijand doet met drie legerkorpsen, in samenstelling overeenkomende met de Duitsche, een aanval op ons land en stelt zich ten doel, door zoo spoedig mogelijk Amsterdam in handen te krijgen, ons te dwingen zijne eischen in te willigen.

Een snelle aanval op de Nieuwe Hollandsche Waterlinie is tot staan gebracht, zoodat een tijdroovend en, in die waterlanden, moeilijk geregeld beleg voor de deur staat; derhalve besluit men eene onderneming over de Zuiderzee te wagen, direct tegen Amsterdam.

Als allereersten eisch mag men nu stellen dat een vijand, die met eene eenigszins noemenswaardige krijgsmacht den overtocht zou willen beproeven, meester zij op de Zuiderzee, d. w. z. dat onze Marine zoodanig in bedwang gehouden worde door die des vijands dat zij niet alleen den overtocht niet storen kan, maar dat ook na den overtocht de aanvoer van alle benoodigdheden in den ruimsten zin mogelijk zij.

Hieruit volgt dat, zoolang onze Marine meester is op de Zuiderzee, er om zoo te zeggen geen man behoeft te worden afgezonderd tot dekking van den linkervleugel der linie Gorinchem—Naarden. Zelfs een observatiekorps op de kuststrook Helder—Edam kan ontbeerd worden, want wanneer in het Noordfront der stelling van Amsterdam slechts de forten bezet zijn, kan een overtocht van eenige compagnieën, die de vijand met enkele vaartuigen door onze marinemacht zou kunnen laten heensluipen, ons niet veel kwaad doen.

De vraag doet zich dus voor of onze Marine in staat kan geacht worden het meesterschap op de Zuiderzee te handhaven, en dan gelooven wij hierin juist de hoofdtaak voor onze vloot te mogen zien.

(1) Lezing van den Kapitein KRAYENHOFF VAN DE LEUR in de vergadering van October 1891 der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap.

Ons marinematerieel staat tegenwoordig zoover achter bij dat van onze naburen, wat dikte van pantsering en snelheid der vaartuigen betreft, dat aan een optreden in open zee of wel op diep water binnengaats niet te denken valt. De zeeslagen van DE RUYTER en TROMP behooren voor ons tot de geschiedenis en wij betwijfelen of de dagen ooit zullen wederkeeren, waarin de Nederlandsche vloot op open zee haar tegenstander tegemoet zeilt. De moed, de vaderlandsliefde, de zeemanschap van onze hedendaagsche Marine zal zeker in tijden van gevaar niet onderdoen voor die onzer zeelieden uit de roemrijke geschiedenis der 17de eeuwse zee-oorlogen; de omstandigheden zijn evenwel zoodanig veranderd, dat onze vloot zich bij de verdediging van ons Vaderland met eene meer bescheiden rol zal moeten tevreden stellen. Die rol vindt zij in de Zuiderzee-verdediging; niet minder dan vroeger op de oceanen, zal zij daar gelegenheid vinden om door wonderen van dapperheid te toonen dat de geest van een DE RUYTER, van een TROMP, van een EVERTSEN nog in haar leeft.

Waar de vijandelijke zeekasteelen van den tegenwoordigen tijd onze schepen bereiken kunnen, waar zij ongehinderd manoeuvreren kunnen, zijn wij verloren; bij de Zuiderzee-verdediging staan de kansen anders; door in vreedstijd onze kennis van de vaarwaters bij te houden, kunnen wij met weinig diepgaande schepen een soort guerilla-oorlog voeren tegen de vijandelijke bodems, die slechts van enkele vaarwaters gebruik kunnen maken. Zeer zal ons daarbij het uitstekende geschut te stade komen, waarvan onze schepen in de laatste jaren voorzien zijn. Het eerste stadium der Zuiderzee-verdediging zal bestaan in een betwisten van den toegang aan de vijandelijke eskaders. De voornaamste toegangen tot de Zuiderzee zijn de Vliegaten en het Marsdiep. De andere doorgangen tusschen de eilanden zijn zoodanig verzand, dat men voor een doordringen niet veel vrees behoeft te koesteren.

Dit eerste stadium zal evenwel niet zeer lang kunnen duren en bij een krachtigen vijandelijken aanval betrekkelijk spoedig in ons nadeel beslist zijn. De doorgang bij den Helder zal naar het oordeel van bevoegde personen zonder veel moeite geforceerd kunnen worden. De landversterkingen alleen zullen de vijandelijke vloot wel eenigszins kunnen havenen, niet haar kunnen tegenhouden, terwijl de Marine door de groote diepte en breedte van het vaarwater zoozeer blootstaat aan den aanval van eene overmachtige vijandelijke vloot, dat van hare hulp niet veel heil verwacht mag worden.

De Kapitein ter zee TEN BOSCH heeft ons de taak der Marine vóór den Helder geschetst en wij kunnen er slechts in zien een roemrijk ondergaan, dat aan het Vaderland weinig zal baten (1).

Het forceeren van het Marsdiep brengt echter ons eskader aan de Vliegaten tusschen twee vuren, zoodat dit dan ook zal moeten terugtrekken tot eene lijn Wieringen-Hindeloopen. Bij dien terugtocht van de vloot uit de Vliegaten en het Marsdiep zal zij den vijand nog belangrijk kunnen ophouden door

(1) Zie Verslagen der Marine-vereeniging 1885/86.

kleine ondernemingen met torpedobooten en vooral door het wegnemen van tonnen.

's Vijands grootere vaartuigen (voor Duitschland bijv. type *Siegfried* en type *Sachsen*), waarmede hij de doorgangen geforceerd heeft, zullen hem hier niet verder kunnen volgen, terwijl van onze Marine alleen de ramschepen niet over de Zuiderzee kunnen ontwijken; reden waarom het ons dan ook niet ongewenscht voorkomt al deze vaartuigen bij het zuidelijk frontier in te deelen.

Maken wij eene globale berekening van de scheepsmacht, die wij op de Zuiderzee kunnen hebben, dan kan men daarvoor naar onze meening afzonderen: van de 7 rammonitors (snelheid 7 à 8 mijl) zeker 4, van de 5 monitors (snelheid 8 à 9 mijl) 2 en van de 31 stoomkanonneerbooten (snelheid 7 à 8 mijl) 20. Gevende een totaal van 26 vaartuigen met een maximum-diepgang van 31 dM. en bewapend met uitstekende achterlaadvuurmonden, voor het meerendeel van 28 cM. Voegt men daarbij nog een 12-tal van onze 31 torpedobooten, dan vormt het geheel zeker eene respectabele Zuiderzee-vloot, waaraan evenwel het nadeel kleeft dat de vaartuigen in snelheid achterstaan bij de vijandelijke, en dat de handelbaarheid der kanonneerbooten zeer wordt beperkt door de omstandigheid dat de richting van den vuurmond in horizontalen zin slechts gegeven kan worden door wending met het geheele vaartuig, waarvoor weder in beweging blijven gevorderd wordt.

Neemt men 45 dM. aan als maximum-diepgang voor schepen, welke nog op de Zuiderzee kunnen manoeuvreren, dan kunnen in de open kom dier zee verwacht worden: van Duitschland, volgens de opgaven der »Kriegsflotten-almanach» 1892: 1 pantservaartuig *Arminius* (snelheid 10 mijl), voerende 4 kanonnen van 21 cM. K.; 11 gepantserde kustvaartuigen type *Wespe* (snelheid 9 à 10 mijl), voerende elk een vuurmond van 30,5 cM., en 2 gedeeltelijk gepantserde vaartuigen type *Brense* (snelheid 15 mijl). Gevende een totaal van 15 vaartuigen. Al rekent men nu als voordeelen boven onze schepen dat de Deutsche beter pantser en meer snelheid hebben, aan onze zijde staat weer het grooter aantal en de betere bekendheid met de vaarwaters. Wij zullen hier dus nooit kunnen spreken van eene overmacht, welke ons zou kunnen dwingen de Zuiderzee-verdediging als eene hopelooze zaak te beschouwen. Een groot gevaar voor onze Zuiderzee-flottilje zou echter kunnen ontstaan door de overmacht aan torpedobooten, welke Duitschland hier op ons kan hebben. Het is niet onmogelijk dat de Deutsche torpedobooten 1ste en 2de klasse door de Friesche en Groningsche kanalen in de Zuiderzee komen, wanneer de overtocht over de open zee te gevaarlijk mocht zijn.

Door het Eemskanaal met eene minste diepte van 4,5 M. kunnen zij naar Groningen komen; nu vormt oogenschoonlijk de geringe schutlengte der Friesche kanalen van Stroobos over Grouw en Akkrum naar Stavoren en Lemmer

een bezwaar, deze is toch 28,50 en 32 M., terwijl van de Duitsche torpedo-
booten 1ste kl. er 41 eene lengte hebben van 39 M., 39 eene van 44 M.,
terwijl de 15 andere varieeren tusschen 36 en 38, de 2de kl. 32 M.

Daar evenwel al deze kanalen tot één boezem, nl. Frieslands boezem, be-
hooren, zoo zal het hoogst waarschijnlijk wel mogelijk zijn om zonder schutten
van het eene pand op het andere over te gaan door eenvoudig de sluizen
open te zetten.

De diepte der Friesche kanalen is minstens 2 M., doch door eene geringe
opzetting van den boezem zal men die diepte zonder bezwaar met een of twee
dM. kunnen vermeerderen; de torpedobooten tot 2 M. diepgang kunnen er
dan zeker door. Alleen omtrent de bovengenoemde 39 torpedobooten, die
44 M. lang zijn en 2,2 M. diepgang hebben, kan dan nog twijfel bestaan.

De beste havens om uit de kanalen in de Zuiderzee te komen zijn: Har-
lingen, waar nog schepen van 2,4 à 2,6 M. diepgang kunnen komen, Stavoren
van 2 M. en Lemmer van 2,5 M. diepgang.

Men ziet uit deze beschouwingen dat aan het overbrengen van torpedo-
booten door de Friesche en Groningsche kanalen wellicht eenige moeilik-
heden verbonden zijn, onmogelijk is het niet en men zal er in elk geval op
voorbereid moeten zijn.

Verder zal bij stil weer de overbrenging dezer vaartuigen uit de Duitsche
Noordzeehavens over de open zee niet geheel uitgesloten zijn, terwijl onlangs
in Frankrijk genomen proeven doen zien dat vervoer van kleine torpedo-
booten ook per spoor mogelijk is.

Duitschland bezit 103 torpedobooten 1ste en 2de kl., waarvan natuurlijk
een groot deel zal moeten worden afgezonderd voor andere doeleinden; toch
zal het o. i. niet moeilijk vallen de overmacht te verkrijgen op onze 12 vaar-
tuigen van die soort, welke wij boven voor de Zuiderzee afzonderden.

Wanneer dan ook de torpedoboot werkelijk een zoo geducht wapen is
als men zich wel eens voorstelt — iets wat na den torpedo-aanval op de
Blanco Encalada in den Chileenschen oorlog nog wel aan twijfel onderhevig
is — zal het een eisch der allernaaste toekomst zijn onze torpedovloot aan-
zienlijk te versterken.

Bovenstaande beschouwingen omtrent de wederzijdsche scheepsmachten op
de Zuiderzee brengen ons tot de meening dat zelfs bij eene hoogste
krachtsinspanning van Duitschland, onze vloot zich nog langen tijd zal kunnen
staande houden in eene lijn Wieringen—Hindeloopen.

Wij kozen hier de Duitsche marine als uitgangspunt voor onze beschouwingen,
omdat dit Rijk door zijne ligging gemakkelijker in de gelegenheid is om
bovengenoemde vaartuigen, hoofdzakelijk dienende voor de kustverdediging
en bijgevolg niet berekend op eene lange zeereis, in de Zuiderzee te brengen
dan bijv. voor Frankrijk met dergelijke vaartuigen mogelijk zou zijn. Boven-
dien bezit Frankrijk minder schepen, die door hunnen diepgang in staat zijn
in die zee op te treden.

Neemt men nu evenwel aan, dat het aan eene overmachtige vijandelijke vloot gelukt is om onze Zuiderzee-flottijle terug te drijven tot onder het vuur van het fort Pampus en van de kustbatterijen bij Diemerdam en Durgerdam, dan zal de vijand vrij spel hebben om van de kusten van Friesland, Overijsel en Gelderland troepen over te zetten naar Noord-Holland.

Dat zulk eene onderneming gericht zou zijn op het kustvak Edam—Muiden, hetwelk binnen de stelling van Amsterdam ligt, is moeilijk aan te nemen. Voor de verdediging van Amsterdam's oostfront zullen na de voltooiing der stelling dienen de forten Edam en Pampus, de kustbatterijen bij Durgerdam en bij Diemerdam en de versterkingen bij Muiden. De afstand van fort Edam tot fort Pampus bedraagt 17 KM., zoodat slechts ± 9 KM. buiten het werkzaam vuurbereik dier werken ligt. Eene landing op de kust onder het vuur der forten zal, gesteund door onze marine, die hier dan toch nog zal kunnen optreden, wel te beletten zijn, terwijl op de overblijvende 9 KM. eene betrekkelijk geringe macht aan bewakingstroepen met eenige veldartillerie, gesteund door enkele batterijen van licht vestinggeschut tegen stormenderhandsche aanvallen, voldoende bescherming zal verleenen tegen grootere en kleinere ondernemingen.

Bij voorkeur zal de vijand dus zijn aanval richten tegen het kustvak Helder—Hoorn. Hier vindt men de havens van Hoorn, Enkhuizen, Medemblik en Kolhorn, welke geschikt zijn om met de gewone Zuiderzee-vaartuigen te worden aangedaan.

Voor het overbrengen van eene eenigszins belangrijke troepenmacht zullen evenwel veel vaartuigen vereischt worden; men kan nu wel aannemen dat vooral in Friesland en Groningen en ook op de Overijselsche kanalen een groot aantal booten en schepen gevonden worden, doch deze zijn over het algemeen niet groot en kunnen weinig tegelijk laden, zoodat het benodigde aantal toeneemt. Ook het laden van voertuigen en paarden in deze schepen zal vele moeilijkheden opleveren en daardoor slechts op beperkte schaal kunnen geschieden, vooral daar eene zeer zware lading niet mogelijk is wegens de geringe diepte in de havens van in- en ontscheping.

Neemt men evenwel aan dat het gelukt is eene Divisie over te zetten, dan zal deze nog niet in eene benijdenswaardige positie verkeerden. Eene onderneming toch, welke zooveel voorbereiding eischt, zal onmogelijk geheim gehouden kunnen worden, waardoor het ons wellicht mogelijk is reeds het aan wal komen van den vijand te bemoeilijken door eene troepenmacht in Noord-Holland te zenden. Het polderterrein maakt daarbij een voortdringen, wanneer wij ons daartegen trachten te verzetten, niet gemakkelijk; de toevoer over zee van levensmiddelen en krijgsvoorraad zal lastig blijven en steeds zeer bedreigd zijn door de mogelijkheid dat onze vloot weder uitbreekt en een succes op die des vijands behaalt.

Doel van de gelande macht zal dan zijn om op Amsterdam aan te rukken; of hiervan voor den vijand veel heil te verwachten is, zal wederom eene groote vraag zijn. Het noordfront van Amsterdam (Edam—Uitgeest) vindt

eene groote kracht in het hoogst moeilijke terrein, dat door het stellen van uitgebreide inundatiën nog meer hinderpalen zal opleveren. Wanneer wij dan ook slechts de forten goed bewapend en bezet hebben, zal eene geringe troepenmacht hier een overmacht kunnen tegenhouden en beletten Amsterdam zelf te bedreigen.

Eene vijandelijke troepenmacht in Noord-Holland, die niet over veel artillerie kan beschikken en zeer waarschijnlijk alle belegeringsartillerie zal ontberen, waarvan de toevoer van munitie en levensbehoeften moeielijk is, zal voor ons weinig gevaarlijk zijn en zeker niet meer kans op succes hebben dan een krachtige aanval met overmacht op de Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Zelfs wanneer een geheel legerkorps op de bovenomschreven wijze in Noord-Holland landde — en dat zal zeker wel het maximum kunnen zijn — zou daaraan voor ons nog geen zeer groot gevaar verbonden zijn, zoolang de vijand geen groote haven, geschikt voor zeeschepen, in handen heeft, en hij dus zijne operatielijn voor deze troepen over de open zee kan nemen.

Wij gelooven dan ook dat eene onderneming als de bovengeschetste, die vooreerst eene zeer groote krachtsinspanning van de vijandelijke marine eischt en dan nog vrij wel onzeker blijft, niet licht beproefd zal worden, zoodat men met recht mag zeggen dat de Zuiderzee eene uitstekende aanleuning vormt van den linkervleugel der Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Aan eene open gemeenschap van de Zuiderzee met de Noordzee kan men het nadeel niet ontzeggen dat na een ongelukkig gevecht van onze marine met die des vijands op de Zuiderzee, de laatste voor Amsterdam kan verschijnen, m. a. w. dat een deel der stelling een zeefront is. De afstand van fort Pampus tot de Rietlanden bedraagt echter ongeveer 9 km., zoodat de stad zelf tegen bombardement vrij wel verzekerd is, terwijl een forceeren van het vaarwater tusschen Pampus en Durgerdam zeer moeielijk zal zijn. Vooreerst kan onze teruggeslagen zeemacht hier weder optreden, dan is de maximum-diepgang welke de schepen hier kunnen hebben bij laagwater slechts 28, bij hoog water 31 dM.; verder zal vooral fort Pampus, na de voltooiing, een zoo krachtig en onuitdoofbaar vuur kunnen geven, dat wij hieraan de verdediging met gerustheid kunnen toevertrouwen.

Het zeefront van Amsterdam zal zeker niet het zwakste zijn, terwijl men door eene krachtige flottielje het nadeel der ligging in eerste linie kan neutraliseeren.

Een grooter nadeel van den diep in ons land indringenden zeeboezem is, dat een voortvarende aanval der binnen zeer korten tijd de gemeenschap over land met de provinciën Friesland, Groningen, Drente en Overijssel zal kunnen afsnijden.

Daardoor kan het aantrekken der in die provinciën mobiliseerende troepen, alsmede het opkomen der miliciens en schutterijen zeer bemoeijkt worden.

Verder zal het betrekken van voorraden ter approviandeering reeds spoedig belet kunnen worden.

Daar staat evenwel tegenover dat het voor ons vooral in het begin van een oorlog geene overwegende moeilijkheden zal hebben om de gemeenschap over zee met die provinciën te onderhouden. Vele stoombooten bevaren de Zuiderzee en dit getal is zeker wel tot een 60- à 70-tal op te voeren.

Bovenstaande beschouwingen omtrent de plaats der Zuiderzee in ons vestingstelsel brengen ons tot het besluit, dat die zee aan de eene zijde den vijand zeer beperkt in zijne operatiën, aan de andere zijde voor ons slechts geringe nadeelen heeft; in ons tegenwoordig vestingstelsel is zij dus van groot gewicht.

In hoeverre zal nu de uitvoering der jongste ontwerpen haren invloed doen gelden op onze verdediging?

In de eerste plaats valt daarbij de afsluitdam te bespreken, omdat die reeds na enkele jaren gereed zou zijn.

De spoorweg, die volgens het project over den afsluitdijk zal worden gemaakt, brengt eene directe verbinding tot stand tusschen de lijnen in onze noordoostelijke provinciën en de lijn Helder—Alkmaar—Amsterdam; voor vreedstijd en voor het openbaar vervoer noemt men reeds als voordeel dat deze verbinding van Amsterdam—Leeuwarden 40 minuten korter zal zijn dan die over Enkhuizen—Stavoren en 71 minuten korter dan die over Zwolle—Meppel.

Ongetwijfeld zal deze factor bij eene eventueele mobilisatie ook van groot gewicht zijn. In de eerste plaats om de troepen uit Friesland en Groningen gemakkelijker te kunnen aantrekken, om de schutterijen uit die streken na mobilisatie in hunne gemeenten nog naar Holland te voeren, om tot op het laatste oogenblik voorraden uit die streken te trekken, om ons rollend materieel uit de noordoostelijke provinciën aan den vijand te onthouden. In de tweede plaats is bij een oorlog tusschen onze machtige naburen, waarbij wij onze neutraliteit wenschen te handhaven, het geval zeer goed denkbaar dat bijv. de landing van een Fransch of Engelsch korps aan den Dollart ons noodzaakt tot eene snelle concentratie van ons veldleger naar het Noorden. Ook voor dat geval zal de genoemde spoorweg op zichzelf reeds eene snellere concentratie mogelijk maken door het korter traject, welk voordeel aanzienlijk grooter wordt, wanneer de omstandigheden toelaten ook nog de lijn over Zwolle—Meppel te blijven benutten.

Doch die spoorwegverbinding heeft een nadeel, dat o. i. de genoemde voordeelen overtreft, nl. dat zij het mogelijk maakt om uit het buitenland direct belegeringsmaterieel vóór het noordfront van Amsterdam aan te voeren en bij voortgezette belegering in alle benodigdheden te voorzien. De versterkingen van den Helder toch liggen te ver van deze lijn verwijderd

om er nog invloed op te kunnen uitoefenen, terwijl een offensief optreden uit die stelling door den vijand met weinige bataljons te beletten is, al mocht de bezetting daarvoor ook al talrijk genoeg zijn.

Verkeerd zou het evenwel zijn eene te groote waarde aan die spoorweg-verbinding toe te kennen voor operatiën van den vijand in Noord-Holland. Eene operatielijn toch welke over een afstand van 30 KM. over een $\pm$ 60 M. breeden dijk loopt, welke ter weerszijden aan het water grenst, zal uitgebreide veiligheidsmaatregelen te water eischen, voor men er aan kan denken ongestoord zijne transporten daarlangs te zenden. 's Vijands scheepsmacht moet meester zijn, niet alleen ten noorden van den dijk, doch ook op het IJsselmeer.

De verdediging van de toegangen tot het opengebleven deel der Zuiderzee door de Tesselsche gaten en door de Vliegaten zal onze marine nog moeilijker vallen, wanneer de terugtocht naar Amsterdam haar afgesneden is. Wel zal de Zuiderzee door de sluizen op Wieringen in verbinding blijven met het IJsselmeer, doch het doortrekken van eene schutsluis onder het vuur van een vervolgenden vijand zal niet gemakkelijk zijn.

Bovendien rijst de vraag of de weg door die sluizen geschikt zal blijken voor eenigszins diepgaande vaartuigen; de vaarwaters om Wieringen zijn over het algemeen zeer ondiep.

Doch men kan zich de vraag stellen of een optreden van onze scheepsmacht ten noorden van den afsluitdijk nog wel noodzakelijk zal zijn en dan gelooven wij deze ontkennend te moeten beantwoorden. Met deze verdediging toch stelde men zich ten doel den vijand te beletten op de Zuiderzee te komen, waarmede hij kon beoogen: 1°. het zeefront der Amsterdamsche stelling aan te tasten; 2°. onze verbinding met de oostelijke provinciën te onderbreken; 3°. de eigen verbinding met Noord-Holland te verzekeren.

Men zal nu ditzelfde doel bereiken door eenvoudig den doorgang door den afsluitdijk te verdedigen en dit zal veel gemakkelijker gaan. Vooreerst zal men door de zooveen genoemde ondiepte van het vaarwater bij Wieringen, slechts weinig belangrijke vaartuigen door de schutsluis kunnen verwachten, terwijl verder de moeilijkheid, welke voor ons bestond, om onder 's vijands vuur door die sluis terug te wijken, zeker niet geringer zal zijn voor een vijand, die er door wil deboucheeren, indien wij zulks van de zuidzijde trachten te beletten met eene vloot en met torpedoversperringen. Krachtig zou hiertoe nog medewerken een flink sperfort nabij de schutsluis, ten doel hebbende om zoowel den spoorweg als den waterweg af te sluiten.

Onze Zuiderzee-flottilje wordt op deze wijze vanzelf aangewezen tot de verdediging van het IJsselmeer en hier kan zij nog belangrijke diensten bewijzen. Behalve het verdedigen van den doorgang op Wieringen, wat met slechts weinige schepen mogelijk is, en het beletten aan vijandelijke torpedobooten om uit het kanaal Harlingen—IJsselmeer en uit de IJsselmeershavens te loopen, kan den vijand het rustig gebruik van den afsluitdijk

nog zeer bemoeilijkt worden, ook al is het sperfort gevallen. Kleine, snelvarende schepen, wellicht torpedobooten, kunnen des nachts tot den dijk naderen, den spoorweg vernielen en vervolgens weer teruggaan; transporten kunnen beschoten worden uit zware vuurmonden op grooten afstand. Men kan veilig aannemen dat, zoolang dergelijke ondernemingen mogelijk zijn, de spoorwegverbinding voor den vijand weinig waarde heeft.

Of men er toe zal mogen overgaan om op het laatste oogenblik den afsluitdijk te vernielen, is eene vraag die zeker de overweging waard is. Eene coupure in den dijk zou onder de werking van het doorstroomende vloedwater zeker spoedig zoodanige breedte verkrijgen dat aan een verder gebruik van den spoorweg gedurende den oorlog niet meer te denken viel. Het verbreken van de afsluiting zal o. i. op de achterliggende landen geen nadeeligen invloed hebben, daar de dijken van de droogmakerijen in elk geval berekend zullen moeten zijn op een mogelijken doorbraak, ook zonder oorlogsgeweld. Eene andere vraag is echter of het technisch mogelijk is om den, op IJselmeerpeil 60 M. breedenden dijk door te steken en daaraan mag zeker wel getwijfeld worden, tenzij men op de eene of andere wijze voorbereidingen treffe.

Zooeven gaven wij aan dat onze vloot op het IJselmeer eene belangrijke taak zou wachten, doch de toestand van die scheepsmacht kon wel eens vrij hachelijk worden.

Een blik op de kaart toont ons dadelijk dat die vloot zich op een betrekkelijk klein meer bevindt, dat rondom door vijandelijke troepen bezet kan worden. Een torpedoversperring in den waterweg Amsterdam—IJselmeer is voldoende om de gemeenschap met Amsterdam te onderbreken en zodoende allen aanvoer onmogelijk te maken. Nu zal de vloot wel niet door stormweer genoodzaakt worden eene haven op te zoeken, doch eenmaal afgesloten van alle gemeenschap met den vasten wal, ontstaan toch groote moeilijkheden door gebrek aan munitie, kolen, levensmiddelen enz.; ook het ondergaan van herstellingen kan eene haven noodzakelijk maken. Op den langen duur zou onze vloot hier wel eens in eene soort muizenval kunnen geraken; toch gelooven wij dat eene kleine, ruim geapproviandeerde flottilje hier den vijand veel afbreuk zal kunnen doen, hem het gebruik van den spoorweg over den afsluitdijk langen tijd betwisten en het uitloopen van vijandelijke vaartuigen uit de havens van het Zwolsche diep, de Lemmer, Stavoren, Urk enz. zeer bemoeilijken.

Wenschelijk zou het wel zijn, dat de vloot een versterkt steunpunt aan het IJselmeer bezat, doch dit zou eene zoo groote versterkte plaats eischen, dat wij hier niet voor zijn. Wilde men bijv. aan den mond van het kanaal Amsterdam—IJselmeer eene versterkte haven daarstellen, dan zou men daarvoor minstens een stel krachtige kustforten aan de IJselmeerzijde noodig hebben en verder eene sterke linie van landversterkingen. Het geheel zou zeer veel geld verslinden, maar vooral eene bezetting eischen die wij van ons klein leger niet voor een nevensdoel mogen afzonderen.

Beschouwen wij nu het drooggelegde gedeelte zelf, dan blijkt dat de Nieuwe Hollandsche Waterlinie hare noordelijke aanleuning verloren heeft, het oostfront van Amsterdam een in eerste linie liggend landfront geworden is.

Niets zal den vijand beletten om, in plaats van zich te vermoeien met een aanval op eenig deel der Nieuwe Hollandsche Waterlinie, zich direct tegen het oostfront van ons centraal reduit te wenden.

Na den IJssel bij Zwolle of Deventer overgetrokken te zijn, kan hij zich over Elburg of Harderwijk door het drooggemaakte gedeelte tegen de linie Edam—Muiden wenden. Behalve de omtrekking der Waterlinie, zal hij hier het voordeel hebben dat zijne operatielijn door eene betere landstreek loopt.

De nieuw ingepolderde landen zullen meer hulpbronnen voor de verpleging opleveren — vooral water — dan de onvruchtbare Veluwe; het wegennet zal vermoedelijk dichter worden in de polderlanden dan het nu in de heidevelden is; de poldervaarten zullen hem een groot aantal vaartuigen leveren, die voor den aanval op Amsterdam van onschatbare waarde zullen zijn. Tegenover deze voordeelen staat evenwel voor hem het nadeel dat wij een voortrukkenden vijand in het polderland gemakkelijker zullen kunnen ophouden. De grootste vijand van alle d'filé-verdedigingen is evenwel de omtrekking en deze zal door de streken, welke nu aan de Zuiderzeekust, liggen zeer gemakkelijk zijn.

De waterweg Amsterdam—IJsselmeer zal hier geen onoverkomelijke hinderpaal vormen en in elk geval met behulp van bruggetreinen en aangevoerde vaartuigen veel gemakkelijker over te trekken zijn dan nu de breede Zuiderzee.

Wilde men bij een aanval uit het oosten dezen waterweg verdedigen als eene noordelijke voortzetting van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, dan zou deze nog eene lengtevermeerdering van 38 KM. verkrijgen en bijgevolg $75 + 38 = 113$ KM. lang worden.

Velen nu achten tegenwoordig reeds de lengte van 75 KM. veel te groot voor eene eenigszins krachtige, langdurige verdediging. Eene uitbreiding met 38 KM. zou leiden tot eene zoodanige versnippering van troepen, dat men eene dergelijke linie veilig onverdedigbaar kan noemen.

Na de bebouwing en bewoning der nieuw drooggelegde deelen zal zich spoedig de behoefte doen gevoelen aan spoorwegverbindingen van Harderwijk, Elburg of Zwolle naar Eukhuizen, Hoorn of Purmerend. Naast enkele gewone bruggen zal dan zeker ook een spoorwegbrug, misschien wel meer, over den waterweg verrijzen.

Veilig meenen wij te mogen aannemen dat de meest waarschijnlijke operatielijn van een uit het oosten ons land binnendringenden vijand direct gericht zal zijn op het noordoostfront van Amsterdam.

Het noordfront zal na de voltooiing der geprojecteerde en in aanbouw zijnde forten eene groote sterkte verkrijgen; het oostfront, dat nu een zeefront is, zal belangrijke versterking gaan eischen, wanneer hier de zee verdwijnt.

Fort Pampus blijft in het water liggen en zal groote waarde behouden

tegen vijandelijke schepen, welke langs den waterweg IJsselmeer—Amsterdam mochten opstroomen.

De afstand van het fort tot aan het punt, waar de waterweg breeder wordt, is 6 KM; zoodat met de zware vuurmonden, waarover dit fort beschikt (4 kanonnen 24 cM. L.₃₅), tegen ongepantserde, en zelfs ook tegen licht gepantserde vaartuigen, nog uitwerking verkregen kan worden.

Nachtelijke ondernemingen zullen evenwel moeilijker door het fort bestreden kunnen worden. In het algemeen zou zeker eene ligging $\pm$ 4 KM. meer noordoostwaarts gunstiger zijn. Wellicht is het mogelijk bij de uitvoering der projecten den zuidwestelijken uitgang van bedoelden waterweg dichter bij fort Pampus te brengen.

Toch kan men aannemen dat het vak Muiden—Uitdam, ook na de uitvoering van het nieuwe project nog zeer voldoende beveiligd is.

Van Uitdam tot Edam komt echter een zuiver landfront, waar tot nu toe geen enkele versterking ligt; hier zal dus, evenals dit op de andere fronten van de stelling het geval is, eene linie van versterkingen moeten komen. Zoolang niet in details bekend is welk aanzicht het terrein hier verkrijgen zal, is het natuurlijk moeilijk uit te maken welke punten voor den aanleg van permanente werken in aanmerking komen. Enkele beschouwingen dien-aangaande mogen hier evenwel niet ontbreken.

De geheele droogmakerij Enkhuizen — A — Uitdam—Hoorn zal in vijf afdeelingen verdeeld worden, gescheiden door dijken en met kanalen op polderpeil.

Voor inundatie komt in aanmerking de polderafdeeling III. De vorm en breedte dezer onderwaterzetting is wel gunstig voor de verdediging, doch te vreezen is het, dat wanneer de scheiding tusschen de polders niet gevormd wordt door boezemvaarten, de vijand haar zeer gemakkelijk zal kunnen aftappen. Polderafdeeling III ligt het hoogst en heeft een zomerpeil van — 4,40 A. P., de oostwaarts gelegen polderafdeeling IV van — 5,20 A. P. en de weder oostwaarts daarvan gelegen polderafdeeling V van — 6,00 A. P. Door de veel grootere oppervlakte van beide laatstgenoemde polderafdeelingen en door de, zich in 's vijands macht bevindende, vijf stoomgemalen *a*, *b*, *c*, *d* en *e* langs den ringdijk der droogmakerij, zal de vijand de inundatie in III vermoedelijk kunnen aftappen, zonder zelf veel last van het water te krijgen. Aanvoer van water zal door ons kunnen geschieden, wanneer men zorgt den Schermerboezem voldoende op peil te houden, desnoods door inlating van Noordzeewater langs den boezem van het Noordzeekanaal.

De richting der tochten in den polder is minder gunstig voor den verdediger, daar zij loodrecht op de lijn van weerstand loopen. De ringvaart van Edam—Monnickendam—Uitdam zal voor troepenverplaatsing en munitie-aanvoer belangrijke diensten kunnen bewijzen.

In het algemeen zullen bij de detail-uitvoering van de werken tot droogmaking de defensiebelangen niet uit het oog verloren mogen worden.

Wenschelijk zal het zijn den aanleg van versterkingen in Amsterdam's oost-front gelijken tred te doen houden met de drooglegging. Door de forten als het ware gelijk op te bouwen met de dijken zal men van weerszijden veel kosten uitsparen en zal de defensie er mede gebaat worden.

De afstand tusschen fort Pampus en fort Edam bedraagt ± 17 KM., zoodat hier in elk geval meerdere forten noodig zullen zijn. Om de gedachten te bepalen, geven wij hier aan: in de eerste plaats een fort *p* ten oosten van Uitdam, een fort *q* ten oosten van Zuiderwoud, forten *r* en *s* op Marken en een fort *t* bij Volendam. De kustbatterijen bij Durgerdam en Diemerdam blijven dan bestaan als werken in tweede linie tegen vaartuigen, die het vaarwater willen forceeren. Een nadeel van deze fortenlinie is wel, dat zij bij Edam een zeer scherp hoek maakt en daardoor dit fort aan een omvattenden aanval blootstelt. De plaats van het bestaande fort Pampus en de inundatie in de polderafdeeling III maken het evenwel niet wenschelijk de forten *p*—*t* meer vooruit te brengen.

Omtrent inrichting en bewapening dier werken, even als omtrent eventueel permanenten aanleg van gedeelten der tusschenliniën, wenschen wij hier niet in beschouwingen te treden. Deze zal natuurlijk overeen moeten komen met de overige deelen der stelling.

Een voor de Amsterdamsche stelling niet gering te schatten voordeel is nog, dat de beide groote droogmakerijen in het zuiden en zuidwesten vele voorraden voor de verpleging zullen opleveren, die nog tijdig binnengehaald zullen kunnen worden.

Een enkel woord wenschen wij nog te wijden aan de stelling Helder. Deze verliest door de drooglegging veel van hare waarde. In ons tegenwoordig vestingstelsel kan men hare taak tweeledig opvatten, nl. *a.* verdediging van de haven, en *b.* verdediging van de Zuiderzee, door den toegang langs het Marsdiep direct af te sluiten en door den linkervleugel en rug van onze vloot in de Vliegaten te dekken. Voor het tweede gedeelte der taak zal de stelling niet meer noodig zijn, daar de afsluitdijk de Zuiderzee, of liever het IJselmeer, reeds sluit en de verdediging van de toegangen door den afsluitdijk, zooals wij boven reeds bespraken, zeker niet de medewerking van de stelling Helder zal eischen.

De havenverdediging kan ten doel hebben om aan den vijand het gebruik van de haven te ontzeggen, of wel aan onze marine een vast steunpunt te verzekeren. Het ontzeggen van de haven aan den vijand zal steeds noodig blijven. De vraag is echter of onze marine hier een steunpunt noodig heeft. Naar onze meening niet, want voor optreden buitengaats tegen eene landing op de Noordzeekust is onze vloot te eenenmale ongeschikt, optreden op de Zuiderzee ten Noorden van den afsluitdijk achten wij eveneens een vrij onwaarschijnlijk geval, terwijl voor onze IJselmeer-vloot de haven Nieuwediep vanzelf niet in aanmerking komt.

Na de drooglegging blijft dus voor de taak der stelling Helder over: het versperren van de haven, en daarvoor achten wij een enkel sperfort (Harssens) voldoende, in verband met eene versperring van den havenmond door torpedo's en zinkschepen.

Uit de gehouden beschouwingen volgt o. i. dat de uitvoering der plannen van de Zuiderzeevereeniging een onherstelbaren slag zou toebrengen aan ons geheele vestingstelsel.

De verdediging van de Vesting Holland verandert geheel van gedaante. Eene verlenging van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie langs den waterweg Amsterdam—IJsselmeer noemden wij boven reeds ongewenscht; ook eene verlenging langs het Oost- en Noordfront van Amsterdam tot aan Wijk aan Zee en Duin komt ons niet doelmatig voor. Ook dan verkrijgt men het nadeel der groote lengte.

In de rede van Prof. TELDERS in »Burgerplicht» te Amsterdam op 8 April 1892 geeft deze als zijne meening te kennen dat de landsverdediging eenige, naar het schijnt niet zeer zware uitgaven gaat vorderen; ons schijnt het dat met de Zuiderzee een der hechtste steunpilaren van ons tegenwoordig vestingstelsel dreigt weg te zinken. Dat vestingstelsel toch beoogt een betrekkelijk groot deel des lands hardnekkig aan den vijand te betwisten en juist dit doel zal na eene zoo groote verandering in de kaart van Nederland boven onze krachten gaan.

Mochten de projecten der Zuiderzeevereeniging tot uitvoering komen, dan achten wij voor Nederland een geheel ander vestingstelsel noodzakelijk.

Als steunpunt dan voor de verdediging van ons Vaderland, als centraal-reduit, eene zooveel mogelijk onaantastbare stelling van Amsterdam, aan alle zijden omgeven door krachtige, naar de nieuwste eischen ingerichte forten, steunende op goed verzekerde inundatiën. De stad zelf zouden wij nog willen omgeven met eene eenvoudige stormvrije linie om haar tegen een coup de main te beveiligen, ten minste aan de zijden welke niet aan het IJ grenzen.

Voorts sperforten op de voornaamste spoor- en waterwegen om den vijand zoolang mogelijk te bemoeilijken bij den aanvoer van belegeringsmaterieel.

Al onze overige liniën zouden wij zonder uitzondering willen laten vervallen.

Zou onze verdediging met eene dusdanige verandering gebaat zijn? Naar onze meening, ja.

Onze tegenwoordige Nieuwe Hollandsche Waterlinie, stelling van Willemstad en Hellevoetsluis, Zuiderwaterlinie en stelling Helder zijn verouderd. Het is geen geheim dat, met uitzondering der vier nieuwste pantserforten, geen enkel onzer oude werken boinvrije ruimten bezit, welke bestand zijn tegen het nieuwere artillerievuur met brisante granaten uit worpgeschut, waarover de aanvaller thans beschikt. De open opstellingen der geschut-bewapening stelt deze aan een zeer spoedig buiten gevecht stellen bloot en al plaatst men nu al de positievuurmonden buiten de werken, die ter

flankeering der tusschenliniën moeten toch eene gedekte opstelling in de forten hebben.

Eene Nieuwe Hollandsche Waterlinie van 75 KM. lengte met verouderde werken, waarop men allermint als steunpunten in den waren zin des woords mag rekenen, met een legertje van drie Divisiën en een handjevol bezettingstroepen te willen verdedigen, schijnt ons zeer zeker eene vermete onderneming toe. De Zuiderzeevereeniging zal zich wellicht later nog de eer kunnen toeschrijven, min of meer onbewust, ons gebracht te hebben tot een vestingstelsel dat onze verdediging beter waarborgt dan het tegenwoordige.

Doch bij eene zoo ingrijpende verandering in het vestingstelsel behoort noodzakelijk eene grondige verbetering onzer levende strijdkrachten.

Wanneer wij eene kleine versterkte kern bezitten, die wij voortdurend op de hoogte van den tijd kunnen houden, iets wat met het groote aantal forten, dat wij nu bezitten, onmogelijk geacht kan worden; daarbij een flink leger, in overeenstemming met het zielental der natie, een leger waarin ieder op zijne beurt eene oefenschool doorloopt, om zich voor te bereiden tot het vervullen van den heiligen plicht welke in de ure des gevaars op hem rust, dan zullen wij aan Europa meer ontzag inboezemen dan thans; men zal zich dan zeker wel tweemaal bedenken, voor men onze neutraliteit zal schenden.

Wanneer ons vestingstelsel bij een groot deel der bevolking niet meer aanleiding geeft tot het vermoeden, dat bij een vijandelijken aanval slechts enkele, meer bevoorrechte provinciën zullen gebaat worden door het goed en bloed der natie, zal men wellicht minder terugdeinzen voor persoonlijke en geldelijke offers dan thans helaas het geval is.

Ook zonder de drooglegging der Zuiderzee gevoelen wij veel voor eene verandering van ons vestingstelsel, zooals wij hier schetsten.

De uitvoering van dit grootsche werk zal ons dwingen niet alleen tot wijziging in ons vestingstelsel, maar vooral tot verbetering der levende strijdkrachten.

's Gravenhage, Sept. 1892.